

KARAKTERISTIKE BAKHILIDOVE LIRIKE

U starohelenskoj je lirici Bakhilidovo lirsko stvaralaštvo bilo vrlo fragmentarno sačuvano sve do 1896, kad je engleski učenjak Kenyon u Britanskom muzeju otkrio da su papirusi koje su te godine donijeli iz Egipta prijepisi većeg zbornika Bakhilidovih pjesama, uglavnom *Epinikija*, *Ditiramba* i nekih dotad nepoznatih fragmenata. Slijedeće je godine Kenyon priredio prvo kritičko izdanje,¹ a poslije toga slijedila su izdanja Blasa,² Jurenke,³ Feste⁴ i Jebba.⁵ Četvrto je kritičko Blassovo izdanje priredio Suess,⁶ peto Snell,⁷ dok su šesto i sedmo iz 1958. samostalni kritički Snellov rad.⁸ Njegovo je izdanje danas najkritičnije, jer je proučio cjelokupnu literaturu o Bakhilidu; osvrnuo se na novopronađene fragmente⁹ i tako utvrdio najbolje lekcije pjesnikove lirike. Osim tih izdanja imamo i neke više-manje uspjele prijevode Desrousseauxa¹⁰ i Romagnolija.¹¹ U nas je prvi prema kri-

¹ *The Poems of Bacchylides from a papiros in the British Museum*, ed. by Frederic G. Kenyon, Oxford 1897. S jedne je strane tiskan izvorni tekst s papirusa, a s druge grčki u modernom slogu (*Usp. Journal of Hell. Stud.*, 1936, str. 77—78).

² *Bacchylidis carmina cum fragmentis*, edidit Lipsiae 1898. F. Blass; II izd. 1899; III 1904.

³ H. Jurenka, *Die neugefundene Lieder des Bacchylides, Text, Uebersetzung und Kommentar*, Beč 1898.

⁴ N. Festa, *Le odi e i frammenti di Bacchilide, tekst, prijevod i bilješke*, Firenze 1898.

⁵ Jebb, *Bacchylides: The poems and fragments*, Cambridge 1905, tekst, tumač i prozni prijevod.

⁶ IV izd. *Bacchylidis carmina cum fragmentis* curavit G. Suess, Teubner 1912.

⁷ V. izd. *Bacchylidis carmina cum fragmentis* curavit B. Snell, Teubner 1934.

⁸ VI i VII izd. post. Fr. Blass et G. Suess ed. B. Snell, Teubner 1958.

⁹ Cit. Snellovo izd. str. 7. i d.

¹⁰ A. M. Desrousseaux, *Les poèmes de Bacchylide, prijevod* Paris 1898.

¹¹ Romagnoli, *Bacchilide, saggio critico e versione poetica delle odi*, Roma 1899.

tičkom Kenyonovu izdanju pisao o Bakhilidu VI. Dukat,¹² a u novije vrijeme M. Đurić,¹³ dok je dio Bakhilidovih pjesama u nas preveo K. Rac,¹⁴ zatim VI. Dukat¹⁵ i pisac ove studije,¹⁶ koji je pripremio cjelokupno izdanje ovoga pjesnika.

Danas nam je sud Anonima u njegovu eseju *O uzvišenom*¹⁷ estetski jasniji, kad pred sobom imamo zbornik Bakhilidovih pjesama, kako ga je prvi kritički odredio Kenyon, a poslije njega Snell. Pogotovu zato što Anonim daje ovakvu karakteristiku Bakhilidove lirike: »Što se tiče lirske poezije da li biste radije htjeli biti Bakhilid nego Pindar, a u tragediji radije Ion s otoka Hija negoli Sofoklo? Bakhilid i Ion nikad ne griješe, jer je cjelina njihova djela okarakterizirana ljeptom jezичnog izražaja. Premda Pindar i Sofoklo obuhvaćaju sve u svome pjesničkom zanosu, ti nas pjesnici katkada iznenade svojim potezima hladnoće i neuspjelim klonućem svoje stvaralačke snage. Ipak, nitko pametan ne bi mogao sumnjati da Sofoklova tragedija *Edip tiranin* u procjeni dramatskih vrednota više vrijedi od svih Jonovih drama.«

Iako Anonim ništa više ne dodaje u svojoj paraleli Pindar-Bakhilid, važno je što je rekao da Bakhilid kao pjesnik posjeduje lijep izraz i stanoviti zanos koji ne poznaje klonuća. Drugim riječima, Anonim je Bakhilidu priznao spontanost u stvaranju, a da to nije odrekao ni Pindaru ni Sofoklu. To mu isto priznaju mnogi antički autori.¹⁸

Zaista, Bakhilid je svojim lirskim stvaralaštvom povezan s Pindarom, ali se od njega razlikuje svojom samostalnom pjesničkom ličnošću, amplitudom vlastite mašte, svojom jasnoćom i jednostavnim stiliziranjem pjesničkog narativnog doživljaja, i to ne samo u pjesmama u čast pobjednika, *Epinikijama*, nego i u svojim pjesmama, od kojih je jedna *Tesej* u dramatskom obliku toliko značajna za proučavanje cjelokupnog starohelenskog lirskog stvaralaštva, dok se poema *Tesej i njegovi drugovi* odlikuje osebujujom lirskom cjelovitošću i lirskom obojenošću. Bakhilid je u usporedbi s Pindarom svijet za sebe, premda je na umjetnički način znao mnogo toga asimilirati od Homera do svojih savremenika.¹⁹ Osim toga, sama temeljna obli-

¹² VI. Dukat, *Bakhilid, Nastavni vjesnik VII* (1899), str. 233—255. i 356—370.

¹³ M. Đurić, *Historija helenske književnosti*, Beograd 1951, str. 225—228, osobito str. 227, gdje govori o Bakhilidovoj etici.

¹⁴ V. *Antologija stare lirike grčke*, Zagreb 1916, izd. Matice hrvatske, str. 230—267. Rac je preveo III, V, XI i XIII epinikiju, a od ditramba: *Heraklo i Dejanira, Tesej i njegovi drugovi, Tesej i Ija*, od fragmenata: *Ireni, božici mira i Počasnicu*.

¹⁵ VI. Dukat, V. cit. čas. str. 358—362: *Tesej i njegovi drugovi*, a na str. 363—370: V epinikija.

¹⁶ V. *Antologija svjetske lirike*, Zagreb, izd. Kultura 1956, str. 96: *Peon Miru i Odlomci iz epinikija*.

¹⁷ Anonim, *De sublimitate*, gl. 33. prema izd. A. Rostagni, Milano 1947, tekst s kritičkim aparatom i talijanskim prijevodom.

¹⁸ V. Snell, izd. iz 1958, str. 17. i *Testimonia* str. 120. i d.

¹⁹ Usp. A. Croiset, *Histoire de la litt. grecque, II sv.* (III izd.), Paris 1915, str. 275. i d. V. još: *Revue des études grecques*, 1898, str. 34—39.

kovna struktura u Bakhilidovim *Epinikijama* nije jednaka onoj iz Pindarovih *Epinikija*, iako su u Bakhilidovo vrijeme epinikije kao književna vrsta imale svoj gotovo lirskim kanonom utvrđeni oblik, kao što su to kasnije imali epigram i sonet. U Bakhilida je osebujan sadržaj, manje mitologije, a više lirskog zanosa. Pindar je imaginativno jači, a Bakhilid je jasniji i prema tome jednostavniji. Pindar je uz to gnomski jednak Homeru, a Bakhilid je u svojim sentencijama gotovo pučki pristupačan. Ima i drugih karakteristika, ali to nije cilj ovog priloga.

Ako je jezik pjesnikova građa, a njegova izražajna snaga u oživotvorenju maštovitosti koja je potaknuta stvarnim doživljajem, onda takav pjesnik stvara onakva djela koja na sebi nose pečat izvorne pjesnikove ličnosti. Tako se Pindar i Bakhilid razlikuju kao lirici u spomenutom smislu te nam svojim opusom nameću specifična estetska vrednovanja.

Bakhilid je živio u starohelenskom polisima, koji je svojim cjelokupnim kolektivnim životom tražio posebna očitovanja, da bi tako izrazio svoj društveni život. U tim manifestacijama susrećemo religiozne ophode, obrede prigodom raznih svetkovina, slavljenje heroja i pobjednika na nacionalnim natjecanjima, osobito olimpijskim, nemejskim, istamskim i pitijskim. Tako je pjesnik na lirski način doživljavao elementarno u kolektivu, a to je opet moglo etički djelovati na cijeli polis. Ipak, glavna je karakteristika svih društvenih očitovanja u nekom starohelenskom polisima uglavnom bila analogne prirode.²⁰ Zato se iz ovog analognog u društvenom očitovanju polisa razvila i zborna lirika, a ta je u svom lirskom žanru bila toliko raznolika. Glavni su njeni lirski oblici ovi: *pean* (himna u čast bogova ili heroja), *hiporhem* (plesno obredna pjesma), *partenija* (djevojačka zborna pjesma), *rapsodija* (pjesma za različite svečane ophode), *herojska himna*, *enkomij* (pohvalna pjesma) i *ditiramb*, koji je najčešće bio posvećen Dionisu, božanstvu bujnog raslinstva i vina.

Sadržajno i metrički zborna lirika u vrijeme Pindara i Bakhilida dostiže svoj vrhunac. Ipak, u ovaj zborni lirizam lirska dostignuća pojedinih pjesnika unose posebne značajke. To se isto tako odnosi na metriku kao i na sadržaj ode epinikije, koja kao pjesma u čast pobjednika na starohelenskim nacionalnim natjecanjima ima uglavnom sistem lirske trijade, jer se svaka sastoji od strofe, antistrofe i epoda. Pjesnici se nisu uvijek držali ustaljenih oblika sistema, preinačivali su sistem i prema tome stvarali oblikovno i metrički takve pjesme koje su im u određenom trenutku odgovarale. Bakhilid je u tom pogledu učinio znatne preinake²¹ s obzirom na dužinu ode, metrički sustav, jezik i sam sadržaj. Epinikije je pjevao zbor djevojaka ili mladića. Neki su izvodili pod vodstvom pjesnika pa je pjesnik istodobno bio i skladatelj.

²⁰ Usp. M. Đurić, *cit. dj.*, str. 227.

²¹ V. Snell, *cit. izd.* iz 1958, str. 20. i d.

Epinikije nas upućuju na mnoge lokalne mitove koje su opet pjesnici prema svojoj stvaralačkoj sposobnosti znali preinačiti, izmijeniti ili uzeti ono što im se činilo bitnije. Budući da je mit bio prvobitni izraz intelektualnog i emocionalnog kolektivnog doživljaja, pojedini su pjesnici svojim varijantama dodavali misaoniji i osjećajniiji sadržaj mitu. Pjesnici su vrlo često preuzimali kolektivno blago mitova što su ga stvorili bezimni stvaraoci, oživljavali ga snagom svoje mašte i zanosom svoga lirskog rječnika pa mitovima na taj način davali vječno mladu lirsku svježinu kao uzvrat za ono prvobitno elementarno što su otkrivali u narodnom blagu same mitologije.

O Bakhilidovu životu znamo malo. Kao godina njegova rođenja uzima se 505. prije n. e. te je, prema tome, nešto mlađi od Pindara (518—438. prije n. e.). Pouzdano znamo da je bio s otoka Kejosa, iz grada Julisa. Bio je sinovac ili nećak pjesnika Simonida.²² Poznato nam je da je još 476. prije n. e. živio na rodnom otoku, jer sam pjeva u *III odi* koju je posvetio sirakuškom vladaru Hijeronu da mu šalje pjesmu s otoka Kejosa. Ipak, prva njegova jača pjesnička djelatnost počinje u Tesaliji (*fr. 15 i oda 14*) i Makedoniji, kamo je bio otputovao na dvorove tadašnjih vladara. U Makedoniji je napisao enkomij Aleksandru, Amintinu sinu (*fr. 20*). Čini se da je poslije zajedno sa svojim stricem ili ujakom bio na Hijeronovu dvoru u Sirakusi, ali kad je 467. prije n. e. taj umro, možda je s ostalim pjesnicima i Bakhilid otputovao u svoj zavičaj ili na dvor nekog drugog vladara koji je volio poeziju. Prema jednoj vijesti u Plutarhovu djelu O progonstvu (14,605 C) čini se da je živio i na Peloponesu i tamo u nekom gradu umro oko 450. prije n. e. Kenyon drži da je dok je boravio izvan zavičaja napisao neke svoje pjesme.²³

U svom stvaralaštvu, kako to hoće Pindarovi sholijasti, Bakhilid je bio pristaša Simonidova lirizma, a isto se tako na njega odnose Pindarove aluzije u *Olip. II, 86—88, Pit. II, 167 i Nem. III, 80—82*. Sholijasti su u spomenutim stihovima naslućivali elemente stvaralačkog rivalstva između Pindara i Bakhilida. O tome nemamo traga u Bakhilidovim sačuvanim pjesmama, jer je bio svjestan vrijednosti svoga stvaralaštva.²⁴

Prema tradiciji čini se da je Bakhilidov opus obuhvaćao ova djela:²⁵ *Himne (fr. 1A—3), peane (fr. 4—6), ditirambe (pj. 15—28) i (fr. 7—10), rapsodije (fr. 11—13), partenije (v. Snell, str. 88), hiporheme (fr. 14—16), enkomije (fr. 20 A—21), epinikije (oda 1—14 B, fr. 1) i erotske pjesme (fr. 17—19)*. Epigrami koji se nalaze u *Palatinskoj antologiji (VI, 53, 313 i XIII, 28)* pod njegovim imenom svjedoče da

²² A. Taccone u *Rivista di filologia classica* 1908, str. 385—388, dokumentarno tumači rodbinski odnos Bakhilida i pjesnika Simonida. V. još: *Pauly s. v. Bacchylides*, str. 2793—2801. i Strabo, X, p. 486.

²³ *Usp. Kenyonovo izd. Uvod, str. 38. i d.*

²⁴ U. Wilamowitz, *Bacchylides*, 1898, str. 34. i Bethe, *Die griechische Dichtung*, str. 127. i d. i još: K. Heinemann, *Die klassische Dichtung der Griechen*, 1922, str. 68: »... ipak bi mnogi pjesnici morali zavidjeti Bakhilidu zbog jasnoće njegova slikovitog jezika, otmjenosti u izrazu i živosti u prikazivanju.«

je mogla postojati i zbirka Bakhilidovih epigrama, jer i sastavljač prve sačuvane antologije starohelenske poezije Meleagar veli za Bakhilidove pjesme što ih je odabrao »da su klasovi popabirčeni na Bakhilidovoj njivi«. ²⁵ Osim toga njegov su opus aleksandrijski kritici uvrstili u kanon devetorice starohelenskih pjesnika. Sličnu preporuku možemo pročitati u *Palatinskoj antologiji* (IX, 184 i 574), gdje se govori o Bakhilidovu raznolikom i bogatom lirskom rječniku. Zanimljivo je mišljenje historičara Amijana Marcelina (XXV, 4, 3), koji piše »da je car Julijan često s osobitim uživanjem čitao Bakhilidove pjesme, i to iz cjelokupnih njegovih djela, a ne iz neke antologije. A ovo je činio zato jer je držao da taj pjesnik poput slikara stvara izvrsne pjesničke slike, a pritom se uvijek izražava dostojanstveno. Takva poezija oplemenjuje ljudski život«. S druge strane, neki su antici držali da ga je tragik Sofoklo imitirao u obradi trojanskih mitova. Osobito su ga voljeli rimski pjesnici; na prvom mjestu zbog jasnoće. Tibul, pjesnik rimske ruralističke elegije, mnogo ga je čitao. To zaključujemo prema uvodu u njegove elegije (I, 10, 45), gdje imamo impresivnu i zanosnu pohvalu mira, a ta u svojim naglascima ima mnogo sličnosti s Bakhilidovim fragmentarnim peanom *Miru* (fr. 12). Naročito su završni Tibulovi stihovi u elegiji gotovo jednako snažno intonirani kao i Bakhilidovi. Ipak, Bakhilid je u svojoj pjesmi sažetiji i stvarniji, jer njegov pean ne izražava oduševljenje zbog prestanka rata samo u srcima seljaka nego i svih staleža u nekoj državnoj zajednici. Zatim, pjesnik se Horacije u mnogim svojim pjesmama nadahnuo Pindarovim i Bakhilidovim lirskim stvaralaštvom. ²⁶ Ono što je neko duhovito rekao za lirsku uzajamnost između Katula i starohelenskih lirika, da Katul nije stvarao svoje lirske pjesme prema djelima svojih učitelja, nego je prema njima oblikovao svoj stvaralački duh, to možemo doslovno primijeniti na Horacija kad ga povezuje s Pindarovim i Bakhilidovim lirizmom. I jedan i drugi je pjesnik oplodio Horacijevu liriku, ali je on kao genijalni asimilator uzimao samo ono što mu je odgovaralo. U tom smislu ugledao se upravo na Bakhilida, za koga znamo da je majstorski znao metamorfzirati tuđe utjecaje. Kad Horacije u svojim *Lirskim pjesmama* (II, 1, 38) spominje »tužbalice spjevane u stilu pjesnika s Kejosa«, mi ne znamo da li se to odnosi na Bakhilida ili Simonida, ali zato na mnogim mjestima u Horacijevoj lirici susrećemo zanimljive sličnosti s Bakhilidovim lirizmom i otkrivamo pozajmice i obične lirske transkripcije. Tako u jednoj svojoj pjesmi Horacije (*Lirske pj. IV, 4, 1 i d.*) Drusa uspoređuje s orlom, a to nalazimo slično rečeno u Bakhilidovoj V epinikiji (stih 16—30); zatim Horacije sebe naziva »svećenikom Muza«, onda iskreno veli »da pazi na artizam svoje lirike«, da je »radljiv kao pčela« i tome slično, a za sve to možemo naći potvrde u Bakhilidovoj lirici. Osim toga, Horacijeva se gminika usko povezuje

²⁵ *Usp. cit. VII izd. u redakciji B. Snella, str. 38. i d.*

²⁶ Karl Brandt, *De Horatii studiis Bacchylides u Festschrift Johannes Vahlen*, Berlin 1900, str. 297—315.

s Pindarovom, a osobito s Bakhilidovom, koja mu je zbog svoje jednostavnosti bila pristupačnija. Kao što Bakhilid tješi svoga pokrovitelja Hijerona (*III ep. s. 73—91*), tako na sličan način Horacije tješi prijatelja Mecenu (*Lirske pj. II, 17*), premda u tim Bakhilidovim stihovima ima sličnosti sa stihovima i u drugim Horacijevim pjesmama.²⁷ Slične Bakhilidove stihove (*IX ep., I epod*) u kojima uspoređuje pobjednika Automeđa sa sjajem uštapa koji zasjenjuje svjetlost ostalih zvijezda susrećemo u Horacija u sažetijoj lirskoj obradi (*Lirske pj. I, 17, 46*):

...tako sa sjajem svojim ističe Julijeva zvijezda
ko što se sjajni mjesec među manjim zvijezdama.

Sličnu usporedbu nalazimo kod Safe (*fr. 3*):

Zvijezde oko lijepog mjeseca
skriše svoje svijetlo lice,
jer puna mjesečina
osvjetljuje cijeli krajolik
svojim srebrnim svjetlom...

Upravo je tu Safinu usporedbu, što je najvjerojatnije, Bakhilid asimilirao na svoj način (*IX, 2. strofa*):

Ta on se među svima istaknuo pentatlistima
ko što sjajni ističe mjesec
i zamagljuje blistavost zvijezda
u noći punoj bijele mjesečine...

Zatim ista je intonacija Horacijeve pjesme (*Lirske pj. I, 1*), a i ta je posvećena Meceni, kao što je dio desete Bakhilidove epinikije, posvećene pobjedniku Euhiru. Na kraju možemo naglasiti da je Bakhilidov pean *Miru* naišao na jak i lirski sublimni odjek u nekim Horacijevim pjesmama u kojima se on iskreno zalagao za mir.

Četrnaest Bakhilidovih epinikija, od kojih su neke djelomično sačuvane, ne otkrivaju podjednaka lirska dostignuća, a to isto nalazimo u njegovim ditirambima. Među epinikijama ističu se III, V, IX i XII, a među ditirambima dva o heroju Teseju, *Tesej i njegovi drugovi* i *Tesej*, i *Atenjanima*, dok je među peanima najznačajniji već spomenuti pod naslovom *Mir*, u stvari odlomak peana, posvećen, kako se čini, Apolonu Pitskom. Klasični oblik epinikije čine III i V, posvećene Hijeronu Sirakuškom, i XIII, spjevana u čast Piteja iz EGINE, kome je i Pindar posvetio jednu odu, i to *Nemejsku V*.

Prije smo spomenuli da Bakhilid u mnogim svojim epinikijama kao i Pindar na pjesnički način obrađuje narodni mit i daje mu nove oblikovne vrijednosti. Takvom su pjesničkom obradom stvaraoici epinikija u neku ruku nadomještali recitiranje rapsoda, jer su za ko-

²⁷ Cit. studija K. Brandta, *str. 298. i d.*

lektiv stvarali sažetiju vrstu epopeje. Zbog toga Bakhilid nije sintetičan u svome tretiranju mita kao Pindar, on je analitičan, a to znači da samostalnim oblikovanjem mita, obično poznatog iz drugih raznorodnih varijacija, i s pomoću dekompozicije pojedinih dijelova određenog mita razvija bivši njegov epski značaj.²⁸ Uz to, on je prvi pjesnik koji je na dramatski način opjevao samo dio neke mitološke legende.²⁹ To najbolje možemo uočiti u V epinikiji, u kojoj je izvorno obradio stari mit o Meleagru, ali sažeto i jasno, s puno tragizma i bez barokiziranja, kako je to učinio poslije njega Ovidije u *Metamorfozama* (VIII, 267—546). U svojoj obradi Bakhilid se više ugledao u Homera (*Ilijada*, IX, 529—599). Slično je učinio i engleski pjesnik Swinburne u svojoj tragediji *Atalanta u Kalidonu* (1864) pa se u svojoj koncepciji i obradi mita o Meleagru i Atalanti poput Bakhilida više oslanjao na Homera negoli na Ovidija. Razumije se da je problematika koju je u svojoj tragediji naglasio pjesnik Swinburne sasvim drugačijeg karaktera od one koju Bakhilid iznosi u svojoj epinikiji. Isto tako u III je epinikiji izvorno Bakhilidovo lirsko tumačenje legende o Kresovoj smrti. O toj nam verziji ništa ne pripovijeda Herodot u svome povijesnom djelu kad govori o Kresu kako mu je Kir poklonio život. Pjesnikova je tendencija bila da posebnim tumačenjem mita o Kresovoj smrti podsjeti Hijerona da će i njega moćni Apolon kao zaštitnik Muza zaštititi u njegovim životnim nedaćama. Pritom je pjesnik istaknuo svojevrsnu melankoliju zbog prolaznosti ljepote u životu.

I u ditirambima ogleđa se Bakhilidovo izvorno obrađivanje mitova. Tako u XVII, *Tesej i njegovi drugovi*, pjesnik je uzeo dio mita o Teseju, za koji smo prije otkrića papiroasa s Bakhilidovim ditirambima znali prema vijestima helenskih mitografa raznih epoha kao Hygina (*Poet. Astron.*, II 5) ili prema bilješci putopisca Pausanije (I, 17, 2, 3). Možda je slikar Mikon utjecao na Bakhilida u toj varijanti mita o Teseju, a možda bi se moglo, s obzirom na to što su živjeli u isto vrijeme, kazati da je slikar čitao Bakhilidovu romancu o Teseju te je prema pjesnikovoj verziji naslikao na zidu Tesejeva hrama u Ateni. Najdramatičniji prizor iz toga ditiramba prikazali su mnogi slikari na vazama. Među njima se ističe scena na Eufronijevu ciliksu u Louvreu i scena na tzv. François-vazi, djelu Klitije i Ergotima. Isti je prizor prikazan na atičkom krateru koji se čuva u Lenjingradskom Eremitažu.

Zatim Bakhilid u nekim epinikijama dramatično razvija plastičnost nekih ličnosti o kojima pjeva, kao što su Kres, Meleagar, Tesej i druge. Način obrade probija u reljefnom svjetlu upravo u dijalogu osoba koje susrećemo u epinikijama. Jednako otkrivamo u takvim doživljajima Bakhilidovu jednostavnost, jasnoću, sažetost i dotjeranost, upravo ono što je naročito naglasio Anonim u svome eseju *O uzvišenom*.

²⁸ Croiset, *cit. dj.*, str. 377. i esej u cit. reviji.

²⁹ Gentile Bruno, *Studi Bacchilidei*, Messina—Firenze 1953, str. 31. i d.

Zato su takvu karakteristiku Bakhilidove lirike još u doba antike cijenili kao liriku u kojoj ima nježnosti, osjećaja i otmjenosti u obliku.³⁰

Bakhilidovi ditirambi imaju značaj romanca i balada, a predstavljaju lirske idile s legendarnom scenom.³¹ U njima ima osebuje slika kovitosti, koja se posebno ističe u ditirambu *Tesej*, a nisu rijetke impresivne slike iz prirode. Pean *Miru* zapravo, uz neka mjesta u epinikijama, otkriva Bakhilidov smisao za evokativno, u kome se zrcali njegovo iskreno oduševljenje životom, kad pjeva:

Mir smrtnicima darove velike rađa:
Bogatstvo i cvijeće slatkih pjesama;
Taj čini da se bogovima žrtvuju paljenice žrtve
u gorućem plamenu na žrtvenicima krasnim, —
sve stegna goveda i vunonosnih ovaca.
Mir budi natjecanja mladića
u ophodima i na fruli.
Kad mir cvjeta, na remenju štitova
što su obješeni o gredu
pauci modrikasto tkivo predu,
dok rđa grize oštre strelice i mačeve dvosjekle.
Tad se ne čuje brončane trube cika
i ne tjera slatki san s naših vjeđa
bilo kakva briga ili vika
i srce u jutarnjem uživa snu.
U svakom se kraju čuju glasovi,
s milih gozbi radosni glasovi.
Svi čuju kako glazba, pjesma i ples
u veselom tonu zagrljaju ...

Ipak, slike uzete iz helenskog krajolika najjače su u nekim epinikijama. Uzmimo kao primjer sliku o orlu iz *V epinikije (st. 16 i d.)*:

... Gle, orao siječe
surim i brzim krilima neizmjerni zrak,
krileći u visinama plavim,
taj glasnik svedršca Zeusa, jakog gromovnika.
Smion je on
i uzda se u svoju smjelu snagu,
dok pred njim od straha sve pjevica ptice
preplašene bježe bezobzirce.
Ni planinski vrhunci velike zemlje
orla zadržati ne mogu
ni vrletni valovi bučnog i nemirnog mora.

³⁰ V. Snell *cit.* VII izd. (1958), str. 122.

³¹ Buchholz, *Anthologie aus den Lyriken der Griechen*, Leipzig 1864, II, str. 49, i osobito Kenyonovo mišljenje koje potvrđuje Buchholzovu slutnju u *Uvodu cit. izd.*, str. 39. i d. V. još: T. B. L. Webster, *Greek art and literature*, Oxford 1939, str. 66, 67. i d.

Usporedimo li ovu pjesničku sliku s Pindarovom (*I pitijska st. 1 i d.*):

O zlatna liro, ti si zajednički užitak
Apolona i Muza s ljubičastim pletenicama.
Tvoj zvuk slušaju pjevači u zboru
što korakom skladnim otvaraju svečanost.
Pjevači slušaju tvoj glas,
dok ti ječe strune drhtavo u zraku
i dok odjekuju prve note preludija
koje zborove vode.
Ti umiješ utrnuti vječnu vatru
nenadane munje,
dok i sam orao na Zeusovu žezlu
drijemati počinje,
a svoja brza krila
smireno i sa strane spušta.

*

Oko kukaste glave kralja ptica
ti širiš tamni oblak,
slatki mamac za njegove trepavice.
Opsjednut čarom tvojih zvukova
on spava, pa se u snu
njegova vitka podižu i spuštaju leđa...—

možemo odmah uvidjeti kakva je Pindarova liričnost kad uzima slike iz prirode i na koji način želi izazvati posebnu vrstu majestetičnosti, dok je Bakhilid jednostavan i jasan, njegova je intonacija više određena elementarnošću. A takav je Bakhilid i u drugim svojim slikama što ih je jonskom pronicljivošću znao zapaziti u helenskom krajoliku. Štaviše, takav je i onda kad nam opisuje u istoj epinikiji tamno Podzemlje i sjene umrlih (*stih 63 i d.*):

Tu je Heraklo uz tokove Kokita rijeke
ugledao duše smrtnika jadnih
kojih je bilo ko šumskoga lišća
što se na vjetru treptavo njiše
uz prisojne strmeni planine Ide
gdje ovce pasu...

Taj nas opis uvjerava u Bakhilidov smisao za detalj da bi cjelina zasjala posebnom ljepotom. Zatim, Bakhilid je liričar koji u elementarnom iz krajolika traži psihološku plastičnost, jer se nada da će njegova jednostavnost jedino tako postići željeni dojam i vrhunac koji se sam od sebe nameće u dobroj evokaciji kao što to nalazimo u *XIII epinikiji* kad opisuje gnjevnu Ahilejevu dušu (*stih 91—99 i 105—107*):

Sličan Sjevercu kad šumi i huji
i pjenom se zapjeni na crnkastomòdrom moru
iznenadivši u snu mornare
te baca brzu lađu ko ljusku tamo i amo.
Kad se Zora zabijeli
pa počne svjetlo smrtnicima da dijeli,
šum se vjetra i hujanje mora smiri
te povoljan vjetar sa svih strana piri,
a jedra lađi nadimlje juga dah, —
tađ mornari brzo i preko nade
stignu na kopno u jedan mah.

*

Tako Trojanci kad čuše
da kopljanik Ahilej
u šatorima svojim povučeno boravi
zbog plavojke Brisèide, krasotice
što čežnju u srcu budi,
k nebu bogovima podigoše dlanove svoje
ugledav poslije oluje blistavu vedrinu...

Zaista u Bakhilidovim stihovima osjećamo uvrijeđeno Ahilejevo srce a i svu predigru za ep kakav je *Ilijada*. Osim toga, Bakhilidov smisao za slike iz krajolika otkriva njegove istinske ljepote u kvalitetama u kojima je on uspio na najbolji način sažeti svoje doživljaje i prenijeti ih istančanim čulom u strukturu svojih epinikija ili pjesama druge vrste.

Jednostavnost se Bakhilidova ogleda i u gnomici što je rasijana u mnogim epinikijama, ditirambima, a i u fragmentima. Tako u *X epinikiji* (stih 35 i d.) ovo pjeva o životu:

Svatko drugačiju stazu sebi u životu bira
da bi stupajući po njoj
stigao do sjajnog Slavina vira.
Tko bi znao ljudskih znanja broj!

*

Jedan mudrošću sjaji,
a netko u zlatnoj cvjeta nadi,
kad Harite ga pjesničkim obdare darom.
Netko opet okom duha budućnost proročki vidi,
dok drugi dječake iz šarena gađa luka.
Poljski radovi oduševljavaju mnoge,
dok brige oko stada raduju druge.
Budućnost u svom krilu ispunjenje rada
te sagledat nam ne da
na koju li će tegnut stranu

tegom svojim Sudbine vaga.
Najljepše je za smrtnika svakog
kad mu slavom život cvjeta
zbog njegovih dičnih djela
s priznanjem cijelog svijeta.

Bakhilid često ističe značaj vrline te u istoj epinikiji završava ovako:

Poznata je meni svesilna snaga bogatstva
koja od nevaljalca bez dara
vješta čovjeka stvara.
Zašto ipak pođoh stranputicom
u zaletu svome
i zašto pustih uzde jeziku mome?
Poslije pobjede smrtniku istom radost sine...

U XIII epinikiji (stih 175 i d.) Bakhilid je određeniji:

Jer nikad veo tamne noći
sjaj Vrline što u svjetlu sjaji
neće prekrit i zamračiti moći.

*

Ta Vrlina neumorno i bez stanke
kroči kopnom i nemirnim morem
u svom blistavom sjaju...

Bakhilid u XIV epinikiji, posvećenoj Kleoptölemu Tesalcu, ovo savjetuje (stih 8 i d.):

Bezbrojne su staze ljudskih vrlina.
Netko se osobito u tome ističe
ako ga mišica i pesnica jaka
časnom čežnjom na pobjedu potiče.
U porazima tužnim
ne doliči da zvuci lire zvuče
i da glasni glasovi zborova pjevaju,
a na gozbi da tutanj mjedenog glazbala tuče.

*

Za svako ljudsko djelo,
izvršeno u najsrećnijem trenu,
kažu da je najljepše uspjelo.
Tko se čestito bori,
toga i božanstvo nagradama dvori.
Sada slavu Kleoptölemovu opjevati treba

i sveti krajolik Posidona Petrejskoga
do zvjezdana proslaviti neba
pa Piriha, goniča konja, slavnu trku.

Plastičnost u izražavanju Bakhilid postizava kad udružuje prisposobu sa stvarnim zbivanjem iz sfere nacionalnih starohelenskih natejecanja. Uvijek je tada u srži prisposodbe poneka slika iz krajolika. Evo najtipičnijeg primjera (*IX epinikija, 2. strofa*):

Ta on se među svima istakao pentatlistima
ko što se sjajni ističe mjesec
i zamagljuje blistavost zvijezda
u noći punoj bijele mjesečine.
Autòmed ljepotu je svoga divna pokazao tijela
na oči bezbrojnih helenskih gledalaca
kad okrugli bacio je disk.
A kad je mladica tamnoliste zove
što je oko diska bila
iz ruke mu visoko u zrak odletjela,
sav sakupljeni narod
oduševljen pljeskao je njemu.

*

Tako sav u sjaju završio je borbu sjajnu.
I kad je s takvom junačkom snagom
pobijedio sve borce krasno razvijena tijela,
stigao je na obale Asopa rijeke
što grimizne vrtloge valja,
a slava se njegova po cijeloj raširi zemlji,
čak do krajnjih granica Nila...

U *XIII epinikiji*, jednoj od najljepših, pjesnik plastično ističe slavu pobjednika u pankratiju u Nemeji, kad pjeva (*II antistrofa*):

O Eginu blaga, o kćeri šumne rijeke,
taj dječak veliku je počast stekao tebi,
a njegova se istakla u borbama svima snaga
i nalik buktavom krijesu
cijeloj zasjala Heladi.
I djevojka ponosna i gizdava
iz nekog doma uvelike tvoju pronosi slavu,
a ljepotica je među krasoticama
što poskakuje nožicama
bezbrižnom slična lanetu
po cvjetnim brežuljcima
i zelenim šumicama
skoka laka sa svojim
dragim i lijepim družicama.

*

Te djevojke lijepe, a nakićene
po djedovskom običaju,
ovjenčav kosu zlatnim cvjetovima
i trskovim klasovima,
o tvojoj pjevaju moći,
o gospodarice gostoljubive zemlje,
i o Endàjidinim pjevaju
ružičastim ručicama
koja rodi Peleja konjanika
i snažnog Telamóna
kad je Eak u pećini oblubi...

Nekoliko stihova u ditirambu *Antenoridi* reljefno govori o kvalitetu plastičnosti u Bakhilida:

Teano i Antenor odvedoše izaslanike
na kraljevski dvor.
Tad on je ko otac i pametni junak
protumačio umno
želje i riječi Ahejaca
Prijamu kralju i sinovima njegovim.
Zatim se glasnici kroz široki razletiše grad
i trojanske pozvaše falange
na trg što mnoštvo ljudi primiti može.
Prezvučna riječ je cijeli preplavila trg...

U drugom ditirambu romanci, *Tesej i njegovi drugovi*, Bakhilid sažeto opisuje Nerejevo i Amfitritino podmorsko carstvo:

Stiže Tesej u dvorove morskih bogova.
I kad ugleda lijepe Nerejeve kćeri,
radosno mu srce zakuca,
jer se ljepota njihova sjajila tijela
slična plamenu živom,
dok zlatne vrpce njihovu kitile kosu.
Nimfama što igrahu kola
vitkim i bosim nožicama
u igri se lice radošću osu.
Ugleda Tesej u dvorima sjajnim
božansku Amfitritu, suprugu oca svoga,
tu milu, časnu
i očiju lijepih božicu svetu...

Uz ove značajke u lirskom se Bakhilidovu stvaralaštvu nalaze i jezične inovacije. Kenyon je u svom kritičkom izdanju Bakhilidovih pjesama otkrio oko sto i dvije nove riječi, a te se nisu prije mogle

naći u starohelenskom lirizmu. Među tim riječima ima osebnih epiteta koji su katkada neprevodivi, pogotovo zbog toga što se više puta nalaze usred dramatskog ili plastičnog opusa. Takvi epiteta prema svojoj strukturi traže pleonazam. Oni svi od reda jačaju ritam lirskog imaginativnog registra te njihova ljepota izbjegava bilo kakvo barokiziranje. Lirsko slikarsko Bakhilidovo raspoloženje uvijek je otkrivalo najbolji izražajni put.³² S druge strane, njegovi epiteti pjesnički skraćuju metaforu, a i to je vrsta osebnih inovacija. Bogatstvo rječnika dokazuje i bogatstvo čuvstva. Jedino takav rječnik daje ostvarenom pjesnikovu djelu novu svježinu, a ta opet osvježava stvaraočevu tematiku. I metrika Bakhilidova odaje neke osebnosti, varira između daktiloepitrita, u kojima su uglavnom napisane epinikije, jamba i drugih artistički prihvaćenih oblika o čemu je detaljno pisao Snell.³³

Pjesnik koji je sebe nazvao »*milozvučnim slavujem s otoka Kejosa*« (III epinikija, kraj) i »*sretnim poklonikom Muza čije obrve sjaju bojom ljubičica*« (IX epinikija, Uvod) uspio je svojim pjesmama na vrlo mnogo mjesta dokazati svoju izvornu i osebnu stvaralačku snagu te se uz Pindara može držati za najboljeg predstavnika starohelenske zborne lirike u početku V stoljeća prije n. e., a ta je vrsta pjesništva bila u to vrijeme kao i za to doba »*najplemenitiji užitak Helade i njena glavna duhovna hrana*«. ³⁴ I danas se može prihvatiti Kenyonovo mišljenje da je Bakhilid zbog svojih lirskih odlika stvarni dobitak za cjelokupnu svjetsku liriku.³⁵

³² Prema onome što kaže Anonim u svome djelu *O uzvišenom*, gl. 30, »*da su lijepe riječi osebnija i naravna svjetlost naših misli*«.

³³ *Usp. cit. kritično izd.*, str. 22, 32. i d.

³⁴ Croiset, *cit. dj.*, II, str. 378.

³⁵ Kenyon, *cit. izd.*, Uvod, str. 45.